

فلسفه خیمیت

از منظر

روایات (۲)

(آخرین نامه به آخرین نایب)

بر اساس دیدگاه شهید صدر دوم

اعتقاد

محمدهادی یوسفی غروی

ترجمه: احمد تطنزی

اشاره

از جمله اسرار غیبت امتحان بندگان است. زیرا به واسطه غیبت مرتبه ایمان اشخاص و تسلیم بودن آنها در برابر تقدیر الهی ظاهر می‌شود و همچنین در زمان غیبت به واسطه حوادث و فتنه‌هایی که روی می‌دهد شدیدترین امتحانات از مردم به عمل می‌آید. عدم تحقق ظهور حضرت به اذن الهی است و شخص منتظر در هر مقداری که دور این غیبت به تأخیر افتد هرگز نومیدی به او راه پیدا نمی‌کند و شک و وسوسه در دلش رخنه نمی‌کند و این نکته هیچ منافاتی با حالت انتظار و پیش‌بینی ظهور حضرت در هر سال بلکه در هر ماه یا هر روز ندارد. نوشتاری که پیش رو دارید با توجه به آخرین نامه حضرت به آخرین نایب به مسئله فلسفه غیبت از منظر روایات می‌پردازد.

شهید بزرگوار سید محمد صدر در بخش نخست از کتاب اش - موسوعة الامام المهدي (عج) - چهار فصل، مشروحاً، با روشی نو و عمیق، به بررسی و تحلیل تاریخ زندگانی امام هادی و امام حسن عسگری، علیهما السلام، پرداخته است و سپس به کاوش در تاریخ زندگانی امام مهدی(ع) و سفیران آن حضرت در دوران غیبت کبرا نشسته و آن گاه خطوط کلی برنامه‌هایی را که امامان شیعه(ع) و اصحاب آنان، برای رهیافت به دوران غیبت کبرا و ذخیره الهی در روز موعود، ترسیم فرموده‌اند، مورد بحث قرار داده است.

مؤلف بزرگوار، کتاب اش را در پنج فصل تنظیم کرده است. آخرین فصل، هفت بخش دارد که در آن‌ها زندگانی امام مهدی(ع) و تلاش‌های آن حضرت بررسی شده است. در بخش هفتم، اختصاصاً به موضوع اعلام پایان غیبت کبرا پرداخته است. در این قسمت، مؤلف بزرگوار، ادله اساسی سه گانه‌ای را که منجر به پایان دوران سفارت و شروع دوران غیبت صغرا گشته، تفسیر کرده و فرموده است:

«براساس همین ادله سه گانه و غیر آن بوده که امام مهدی(ع) در توفیعی که قبل از مرگ سفیر چهارم اش به وی نوشته، پایان دوران سفارت و تمام شدن عهد غیبت صغرا و آغاز دوران

● مؤلف بزرگوار، کتابی است
را در پنج فصل تنظیم کرده
است. آخرین فصل، نکات پندآموز
دارد که در آن شمار بسیاری از امام
مهدی (ع) و تادش های آن
حضرت بررسی شده است. در
بخش هفتم، اختصای بسیار
موضوع اعلام پایان عیدت
کبریا پرداخته است.

غیبت کبریا تا روز موعود را، یعنی روزی که فردای
پر شکوه اسلام تحقق خواهد یافت، اعلام کرده است.»
شهید سید محمد صدر، به متن توقیع امام
مهدی به سفیر چهارم اش علی ابن محمد سمری
پرداخته و باللهام از بیان حضرت، نکات هشت
گانه ای را یادآوری فرموده است:
۱ - در این توقیع، آن حضرت، از مرگ سفیر
چهارم اش، بعد از شش روز خبر داده است.
۲ - به سفیرش فرموده است:
«حق ندارد بعد از خودش، به کسی وصیت کند.»

۳ - حضرت فرموده اند:

«غیبت تامه، ظهوری به دنبال نخواهد داشت مگر بعد از یک مدت طولانی و سخت شدن
دل ها و پر شدن زمین از ستم.»

شهید صدر، برای پوشیده بودن تاریخ ظهور، دو فایده بر می شمرد: نخست آن که حضرت
مهدی (ع) برای زمان ظهور خود، از عنصر غافل گیری و ناگهانی بودن و غیر قابل پیش بینی
بودن استفاده خواهد کرد. این، در حقیقت، هشدار است به دشمنان حضرت که بدانند در
اوج سلطه و امتدادشان، ناگهان به عذاب الهی گرفتار خواهند شد. غافل گیری از نیرومندترین
عناصر پیروزی و مقومات آن است. دیگر این که روشن نبودن ظهور آن حضرت، توده های
مردم را در هر لحظه و زمان در حالتی از انتظار، قرار خواهد داد و مردم، در هر روزی، پیش بینی
ظهور آن حضرت را خواهند کرد و چنین احساسی، اگر در یک فرد شکل بگیرد، او را بر انجام
دادن رفتار شایسته و ارزیابی مسائل درونی و مطالعه واقعیت زندگی جاری اش و شناخت هر
چه عمیق تر دستورها و مقررات دین بر می انگیزد و خواهد توانست با پرداختن به این موضوع،
از مقربان درگاه آن حضرت شود و خود را به وی نزدیک سازد و خواهد کوشید تا در زمره
کسانی نباشد که مورد خشم آن حضرت واقع شده اند و از دور شدگان ساحت به شمار می آیند.
علاوه بر این شخصی که در هر روز، انتظار ظهور آن حضرت را می کشد، با خود می اندیشد که
اگر خدای نکرده، اهل فساد و تباهی باشد و بخواهد همچنان غرق در گناه باقی بماند، چه بسا
این حالت، به هلاکت او منتهی می گردد و از عدالت گسترده اسلامی که با رهبری امام
مهدی (ع) بر جهان حکم فرما خواهد شد، دور بماند؛ چرا که می داند، امام مهدی (ع) در پیاده

کردن عدالت اسلامی، بسیار قاطع خواهد بود و هر ستمگر و ظالمی را به سختی مجازات خواهد کرد.

۴. شهید صدر، از آخرین بخش سخن امام زمان به آخرین سفیرش در بغداد - یعنی جمله: «...»
دوران غیبت کبرا، بدین سبب است که هر فرد از توده مردم، این ذهنیت از پیش در او شکل بگیرد که غیبت امام زمان (ع) طولانی مدت خواهد بود و پیش‌بینی طولانی شدن دوران غیبت کبرا را امری ممکن بداند تا در نتیجه چنین تفکری، هرگز نومی‌دی در او راه پیدا نکند و در هر مقداری که دوران ظهور به تأخیر افتد، هرگز شک و وسوسه در دل اش رخنه نکند و بداند اگر غیبت حضرت، هزاران سال نیز به درازا بکشد مطلب عجیبی روی نداده و اگر تاکنون ظهور اتفاق نیفتاده، به سبب این بوده که اذن الهی تحقق نیافته است. اذن الهی، در شرایطی تحقق می‌پذیرد که مصلحت الهی اقتضا کند و بشریت آماده پذیرش فراخوانی بزرگ حضرت باشد. با چنین تفکری، اگر فردی تأخیری در ظهور آن حضرت ببیند، پی خواهد برد که هنوز مصلحت الهی تحقق پیدا نکرده و اذن الهی برای ظهور صادر نشده است. این نکته، هیچ منافاتی با حالت انتظار و پیش‌بینی ظهور حضرت در هر سال، بلکه در هر ماه یا هر روز ندارد.

۵. شهید محمد صدر، از این بیان امام که «...» استفاده کرده است که این فرد، در دوران غیبت کبرا با آزمون‌های دشوار الهی، رو به رو خواهد شد و بر او است که از این آزمون‌های الهی، موفق و پیروز بیرون آید. توفیق در این آزمون‌های الهی، مستلزم داشتن اراده و ایمان عمیق و اخلاص است.

مهم‌ترین سبب موفقیت، این است که موضع اعتقادی فرد نسبت به وجود امام غایب و رهبر پنهان، محکم گردد، اگر فردی، با ادله قطعی به وجود آن حضرت پی‌برد، شایسته نیست، آن هنگام که امواج شک و توهمات باطل به او هجوم آورد متزلزل شود و سستی در اعتقادش راه پیدا کند. اگر افراد، به این اعتقاد پای فشارند، کسانی‌اند که دارای مرتبتی والا هستند و از آگاهان نسبت به دین به شمار می‌آیند. چنین اشخاصی هرگز به سخت دلی مبتلا نخواهند شد.

● شهید سید محمد صدر،
به متن توقیع امام مهدی
به سفیر چهارم اش علی
ابن محمد سمری پرداخته و
بالحام از بیان حضرت،
نکات هشت‌گانه‌ای را
یادآوری فرموده است

● شهید محمد صدر، از این بیان امام که «ذالک بعد قسوة القلوب» استفاده کرده است که این فرد، در دوران غیبت کبرا با آزمون‌های دشوار الهی، روبه‌رو خواهد شد و بر او است که از این آزمون‌های الهی، موفق و پیروز بیرون آید. توفیق در این آزمون‌های الهی، مستلزم داشتن اراده و ایمان عمیق و اخلاص است.

زندگی اش دچار خواهد شد.

جهت دیگر دشواری آزمون‌های الهی در دوران غیبت کبرا این است که موضع فرد در برابر فشارهای خارجی مشخص می‌گردد و میزان فداکاری‌هایی که در راه ریشه‌کنی فقر و بیماری و نابسامانی‌های اجتماعی و دیگر گرفتاری‌هایی که در مسیر طولانی ایمان‌اش با آن‌ها مواجه است، آشکار می‌شود. شهید صدر، درباره این موضوع می‌گوید:

اگر در فرد، این احساس مسئولیت شکل پذیرد، خواهد توانست سختی مبارزات و ناملایمات و فداکاری‌ها را در راه ایمان‌اش متحمل شود، ولی اگر از چنین قدرت اراد. ای محروم باشد و یا اساساً مسئولیتی بر دوش خود احساس نکند، حاضر می‌شود و جود گران‌بهای خودش را به ازای اندکی از دنیا، بفروشد و به انحرافات فراوانی در روند طولانی

۶. شهید صدر، از این جمله حضرت که می‌فرماید: «بعد طول الأمد و قسوة القلوب و امتلاء الارض جوراً» الهام می‌گیرد که پر شدن زمین از ظلم و جور، پیامد شکست اکثریت انسان‌ها در آزمون‌های الهی در دوران غیبت کبرا و تسلط مادی‌گرایی و شهوت‌رانی و افت شدید انگیزه‌های دینی و اخلاقی در میان جوامع اسلامی است.

طبیعی است، جامعه‌ای که از رهبر عظیم الشانی مانند امام مهدی (ع) محروم باشد و آن امام به دلیل غیبت‌اش، نتواند به طور ملموس با مسائل جامعه مواجه شود و با حضورش یک پارچگی دین را سبب گردد و وحدت کلمه و از میان رفتن شکاف‌ها و تشتت‌ها و نابودی دشمنان را به ارمغان آورد، به زیر سلطه نیروهای مستکبر و شهوت‌گستر خواهد رفت. ثمره این سلطه، گسترش ناعدالتی و فساد و... است.

شهید صدر می‌فرماید:

اگر غیر مسلمانان و یا تسلیم‌نشده‌گان، اساس توحید و بنیان‌های دینی را انکار کنند و علیه مؤمنان نقشه‌های خرابکارانه بکشند، جای شگفتی نیست؛ چرا که همان گونه که تاریخ گواه

است، مؤمنان، همواره، در تمامی تاریخ، شاهد سخت‌ترین شکنجه‌ها و آزارها از سوی چنین کسانی بوده و هستند.^۱

ایشان، در مقدمهٔ جلد نخست به گوشه‌هایی از تاریخ اهل بیت (ع) می‌پردازد که بیان‌کنندهٔ تفکرات و روحیات شهید در طول زندگی تا هنگام شهادت‌اش است. او، در این مقدمه می‌گوید:

امامان ما، همواره، بر نقش مبارزات خستگی‌ناپذیر خود علیه دستگاه‌های حاکم که مروج انحراف از دین در سطوح مختلف بوده‌اند، پای می‌فشرده‌اند. برخی از حکام، اگر چه با اسم اسلام بر مسند قدرت تکیه زده بودند و مشروعیت خود را تحت عناوینی چون «خلیفهٔ پیامبر» و... توجیه می‌کردند، ولی همهٔ این‌ها، بر اساس سطح برداشت و میزان عدالت و معنویتی بود که از آن برخوردار بودند و به اندازهٔ فهم و افق فکری شان به اسلام پایبند بوده‌اند. علاوه بر این که بسیاری از مناصب کلیدی حکومت را به دست کسانی می‌سپردند که از جهت آگاهی و دین، هیچ گونه برتری‌ای بر شخص خلیفه نداشتند. از این زاویه، حسادتی بر خلیفه نمی‌ورزیدند. موضع امامان ما هم از جنبهٔ فکری و هم از جنبهٔ عملی، در جهت مخالف با این دستگاه‌های حاکم بود. این موضع‌گیری که بر پایهٔ دوراندیشی و قاطعیت استوار بود، از حکم الهی و عنایت و توفیق او سرچشمه می‌گرفت و در جهت امر به معروف و نهی از منکر و اصلاح امت جدشان

● موضع ائمه (ع)

در برابر مشکلات

داخلی دولت

اسلامی، یعنی همان

مشکلاتی که

سرمداران حکومت

و یا گروه‌های

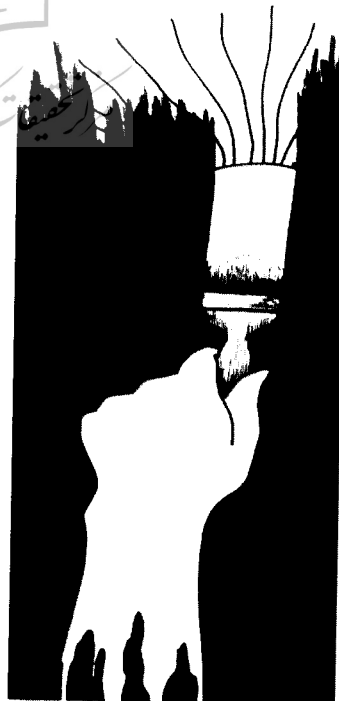
مخالف داخلی ایجاد

می‌کردند، موضع

شخصی مراقب و

اصلاح‌گری دل‌سوز

بود.

رسول گرامی قرار داشت. در حقیقت، آنان با وضعیتی مبارزه می کردند که مولودستم و انحرافات و جنگ های باطل و مصلحت پرستی های شخصی بود. این ها، همه، شکست اقتصادی و عقب ماندگی اجتماعی اسف باری را در بیش تر دوره های تاریخی به بار آورد.

ائمه (ع) به عنوان نمایندگان حقیقی پیامبر اسلام، بر اساس معتقدات شان، احساس وظیفه و تکلیف می کردند که مفسد راریشه کن سازند. آنان، در حد توانایی خود و فرصت هایی که در طول عمر شان دست می داد، می کوشیدند انحرافات را از متن جامعه اسلامی بزدايند.

موضع ائمه (ع) در برابر مشکلات داخلی دولت اسلامی، یعنی همان مشکلاتی که سردمداران حکومت و یا گروه های مخالف داخلی ایجاد می کردند، موضع شخصی مراقب و اصلاح گری دل سوز بود. و طبیعی است که داشتن چنین موضعی، چندان از نظر حکام و دست اندرکاران حکومت، خوش نمی آمد و همواره، آنان، از این گونه مواضع، بیم داشتند و بانگرانی عمیق، سیاست های احتیاطی شدیدی را علیه آنان اتخاذ می کردند.

آری، این گونه موضع گیری از سوی امامان شیعه، خشم و نگرانی دستگاه حاکم را هم در گفتار و هم در کردارشان بر می انگيخت و طبیعی بود که امامان ما، با توجه به این گونه فشارهای روز افزون، تاجایی که در توان داشتند، تلاش می کردند و از فرصت هایی که به دست می آمد، بهترین بهره برداری ها را می کردند.^۲

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

۱. الغیبة الصغری، ص ۶۳۴ - ۶۳۹.

۲. موسوعة الامام المهدي (عج) (الكتاب الأول: تاریخ الغیبة الصغری)، ص ۲۰ - ۲۲.